

*Кузьмин В.М.**к.е.н., доцент, доцент кафедри прикладної економіки,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу**Kuzmyn Viktor**Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

ФОРМУВАННЯ ЦІНИ ДЛЯ ПОБУТОВИХ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ УКРАЇНИ

FORMATION OF PRICES FOR HOUSEHOLD CONSUMERS ON THE MARKET OF NATURAL GAS OF UKRAINE

Анотація. У статті наведено основні типи цінових механізмів реалізації природного газу, досліджено рівні цін на основних регіональних ринках газу, а саме у США, Російській Федерації, на німецькому газовому хабі NCG, кордоні України з ЄС (Словаччина), а також внутрішні ціни на природний газ для побутових споживачів в Україні. Показано, що нині ціна закупівлі на європейських газових хабах є меншою, ніж ціна для побутових споживачів в Україні. Обґрунтовано доцільність створення державного резервного фонду природного газу. Окреслено X-неефективність державних газовидобувних компаній. Запропоновано шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності державних газовидобувних компаній, зокрема через забезпечення прозорості та відкритості діяльності компаній, залучення всіх зацікавлених сторін до формування й оцінювання інвестиційних проектів.

Ключові слова: ціни на природний газ, регіональні газові ринки, побутові споживачі, видобуток природного газу, X-неефективність, інвестиційний проект.

Постановка проблеми. Формування газового ринку на принципах вільної конкуренції, які визначені в національному законодавстві [1], забезпечує передумови розвитку галузевих підприємств як державного, так і недержавного секторів, а також вітчизняного бізнесу, що забезпечує обслуговування підприємств галузі. Проте формування ринку природного газу в Україні вимагає вирішення цілої низки проблем, серед яких однією з визначальних є проблема формування цін на внутрішньому ринку країни,

зокрема для побутових споживачів. Ця проблема широко дискутується в економічних та політичних колах, причому окреслюються кардинально різні шляхи вирішення цього питання: від зниження цін для населення в 2–4 рази до неодноразового підвищення цін. Вказані проблеми спонукають до додаткового обґрунтування механізмів ціноутворення на ринку природного газу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми формування цін на природний газ досліджуються у значній кількості праць зарубіжних та вітчизняних авторів. Зокрема, у статті О. Дзьоби [2] відзначається, що за умов лібералізації газового ринку його інституційна структура зазнає кардинальних змін. В цій праці висвітлені також основні концепції формування цін на природний газ, такі як концепція ціноутворення за принципом заміщення альтернативним енергоносієм, здебільшого нафтопродуктами (мазут, газойль, дизпаливо) або їх певним співвідношенням, яка отримала назву «гронінгенської»; концепція на основі методу «витрати плюс», за якого ціна включає витрати виробника та надбавку задля компенсації постійних витрат, а також відзначається економічна доцільність формування спотових ринків за умов достатньої лібералізації газових ринків, наявності великої кількості видобувних компаній та продавців і покупців газу, розвинутих газотранспортних і розподільних мереж із запасом надлишкових потужностей. Також необхідно відзначити аналітичну доповідь К. Маркевич та В. Омельченка «Ціноутво-

рення на енергетичних ринках: досвід ЄС та України» [3], в якій наведені базові підходи до визначення ціни на природний газ за довгостроковими контрактами, типи цінових механізмів реалізації природного газу.

1) Oil Price Escalation (OPE). Ціна визначається з урахуванням встановленої базової ціни на ресурс з її подальшою індексацією на конкурентні види палива, а саме сиру нафту, газойль, мазут, іноді під час індексації можуть використовуватися ціни на вугілля та електроенергію.

2) Gas-on-Gas Competition (GOG). Ціна визначається співвідношенням попиту та пропозиції на ресурс у різні періоди (щоденно, щомісяця, щорічно). Торгівля природним газом здійснюється на транспортно-розподільних вузлах природного газу (наприклад, *Henry Hub*) або віртуальних хабах (наприклад, *NBP*).

3) Bilateral Monopoly (BIM). Ціна визначається шляхом проведення двосторонніх переговорів, укладення угод між великим продавцем та великим покупцем з фіксацією ціни на певний період, як правило, один рік. Угода підписується або на рівні урядів країн, або на рівні державних компаній. Переважно за такими контрактами домінує один покупець або продавець, що є протилежним механізмом *GOG*, де присутні декілька покупців та продавців.

4) Netback from Final Product (NET). Ціна, за якою постачальник продає газ, відображає вартість кінцевого продукту, що виробляє покупець. Такий варіант можливий, коли газ використовується як сировина в хімічній промисловості та є основною змінною витрат під час виробництва кінцевого продукту.

5) Regulation: Cost of Service (RCS). Ціна визначається чи схвалюється регулюючим органом або профільним міністерством країни та встановлюється з урахуванням покриття вартості послуг, включаючи відшкодування щодо капіталовкладень та отримання прийнятної норми прибутку.

6) Regulation: Social and Political (RSP). Ціна встановлюється на нерегулярній основі, як правило, профільним міністерством (на політичних/соціальних засадах)

з урахуванням покриття зростаючих витрат або збільшення доходу.

7) Regulation: Below Cost (RBC). Ціна, що встановлюється, є нижчою за середню вартість видобутку та транспортування природного газу й виконує роль державної субсидії для населення.

8) No Price (NP). Газ, що видобувається, надається безкоштовно населенню або промисловим підприємствам як сировина.

У наведеній доповіді відзначається, що нині основним ціновим механізмом в ЄС є Gas-on-Gas Competition (GOG).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ціна на природний газ для побутових споживачів в Україні сьогодні є регульованою та фіксується на певний період постановами Кабінету Міністрів України. Проте ці рішення є досить дискусійними як з економічної точки зору, так і в політичному аспекті. Постановою КМУ № 758 [4] запроваджена формульна роздрібна ціна на природний газ для побутових споживачів, в основі якої лежать ціна імпортованого природного газу на німецькому газовому хабі (NCG) та прогнозна вартість транспортування природного газу від німецького газового хабу (NCG) до кордону України (так звана формула Дюссельдорф+). Наведена Постанова втратила чинність у зв'язку з прийняттям Постанови КМУ від 19 жовтня 2018 р. № 867 [5], згідно з якою ціна визначається на основі базової ціни (середня арифметична ціна продажу/постачання природного газу НАК «Нафтогаз України» для промислових споживачів) з такими понижувальними коефіцієнтами: 0,6943 – для розрахунку ціни природного газу з 1 листопада 2018 р.; 0,8 – для розрахунку ціни природного газу з 1 травня 2019 р.; з 1 січня 2020 р. планується, що НАК «Нафтогаз України» самостійно буде встановлювати ціни, але не вище ціни газу для промислових споживачів. На перший погляд, проблема «єдиної» ціни для всіх категорій споживачів вирішена (це вимоги і МВФ, і європейських інституцій), проте фактичне відновлення застосування формули «Дюссельдорф+» вимагає додаткових досліджень щодо її ефективності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження механізмів формування ціни на природний газ для побутових споживачів України в сучасних умовах, окреслення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. В наведених вище дослідженнях не акцентується увага на тому, що навіть за тотожних механізмів ціноутворення ціни на природний газ на різних регіональних ринках суттєво різняться. Можна чітко диференціювати ринки виробника та споживача природного газу. Наведемо ціни на природний газ на ринках країн з його найбільшим видобутком: США (видобуток природного газу у 2018 р. становив 850 млрд. куб. м) і РФ (видобуток природного газу у 2018 р. становив 725 млрд. куб. м). Станом на 20 березня 2019 р. біржова ціна на природний газ на Henry Hub становила 2,84\$/MMBtu (доларів США за мільйон британських одиниць теплоти), у прийнятих в Україні одиницях виміру – 104,8\$/1 000 куб. м. Аналогічна ціна зафіксована на Нью-Йоркській товарній біржі (NYMEX) – 2,843\$/MMBtu [6]. В Російській Федерації оптові ціни на газ, який видобувається ПАО «Газпром», встановлюються Федеральною Антимонопольною службою [7] та нині складають залежно від регіону від 2 578 руб./1 000 куб. м до 4 792 руб./1 000 куб. м (без ПДВ) (за курсом рубля на 20 березня 2019 р. – 63,9 руб./\$ – 40,3 – 75,0\$/1 000 куб. м). Роздрібні ціни для населення встановлюються органами влади суб'єктів РФ з регулювання тарифів та коливаються від 4 515 (Челябінська область) до 6 346 руб./1 000 куб. м (Ленінградська область) (по курсу рубля на 20 березня 2019 р. – 63,9 руб./\$ – 68,7 – 99,3\$/1 000 куб. м).

Ціна на природний газ на німецькому хабі NCG 20 березня 2019 р. склала 16,03€/MWh (192,3\$/1 000 куб. м). Котирування цін на європейських газових хабах, а також ціна на кордоні України з використанням формули «Дюссельдорф+» наводиться на сайті Української Енергетичної Біржі [8]. Згідно з даними біржі ціна на кордоні (в точці відбору у Словаччині) під час купівлі газу на хабі NCG 20 березня 2019 р. за цією формулою складає 7 650 грн./1 000 куб. м.

Таким чином, можна констатувати, що наявна суттєва різниця (приблизно у 2 рази) на європейському ринку природного газу та ринку США й РФ.

Україна після вступу до Європейського енергетичного співтовариства у 2011 р. прийняла зобов'язання щодо застосування правил III енергопакету ЄС, а після підписання та затвердження Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. (глава 11) Україна має зобов'язання щодо лібералізації та інтеграції ринку газу.

Проте в ринковій економіці, як переконливо довів Д. Норт [9], найбільше значення мають цінові параметри (ринок формує закони). Цінові параметри в газовій галузі у багатьох країнах часто перебувають в площинах не тільки економічного, але й політичного порядку. Не винятком є Україна. Успадкована від планової радянської системи популістська практика встановлення урядом низьких фіксованих цін на природний газ для населення, суттєво менших, ніж в інших секторах споживання, зокрема промисловості, дезорганізувала не тільки газову галузь, але й житлово-комунальну та інші галузі. Сьогодні популісти теж замість удосконалення впровадження механізму адресних грошових субсидій для соціального захисту населення пропонують списання заборгованості, фіксовані ціни на газ для населення (менші в рази від наявних) тощо.

Така неоднозначна ситуація з цінами на природний газ насамперед пов'язана з тим, що після значного скорочення у 2012–2017 рр. в Україні обсягів споживання газу понад 2/3 необхідного для споживання газу видобувається українськими виробниками (у 2018 р. видобуток газу склав 21 млрд. куб. м, зокрема державною компанією ПАТ «Укргазвидобування» – 15,5 млрд. куб. м, ПАТ «Укрнафта» – 1,1 млрд. куб. м (в державній власності 50% + 1 акція), український уряд регулює, відповідно до чинного законодавства, ціни на природний газ для побутових споживачів шляхом покладення спеціальних обов'язків на ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»» (постачання) та фіксування ціни продажу на весь видобутий газ державними компаніями, основною

з яких є ПАТ «Укргазвидобування» (як уже відзначено, видобуток у 2018 році склав 15,5 млрд. куб. м, тобто більше 50% споживання природного газу в країні, отже, практично весь обсяг споживання газу населенням та комунальною тепловою енергетикою для потреб населення).

З теорії систем відомо, що чим різноманітніше система, тим вона стійкіше, оскільки різноманітні зв'язки пов'язують (скріплюють) систему: різноманітність споживачів апріорно задається ринком, а для стійкості економічної системи необхідна різноманітність постачальників. Така ідеологія покладена в основу європейських принципів функціонування ринків, зокрема газового, щодо можливості вибору споживачем постачальника.

В Україні чинний Закон «Про ринок природного газу» забезпечує реалізацію наведеного принципу. Відповідно до статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» [1] Кабінет Міністрів України для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу приймає низку постанов, однією з яких є чинна Постанова від 19 жовтня 2018 р. № 867. Загалом ця Постанова передбачає вирівнювання цін для побутових та промислових споживачів, що, попри дискусійність такого регулювання в певних верствах суспільства, є правильним та відповідає європейським принципам. Саме «єдина» ціна на природний газ є визначальним параметром, який потенційно забезпечує можливість доступу на ринок газу для побутових споживачів як вітчизняних, так й іноземних постачальників. Проте вимагають додаткового обґрунтування такі питання:

- тривалість періоду покладення спеціальних обов'язків;
- ефективність державного регулювання державних газовидобувних компаній (за умов монопольного становища на ринку природного газу для побутових споживачів (ПАТ «Укргазвидобування»), зокрема через механізм фіксованих цін).

Як уже відзначено, ціна на природний газ на німецькому хабі NCG 20 березня 2019 р. склала 16,03 €/MWh (5 230 грн./1 000 куб. м);

з вартістю транспортування до кордону з Україною ціна складає приблизно 5 800 грн./1 000 куб. м, що менше ціни 6 235,5 грн./1 000 куб. м, за якою НАК «Нафтогаз України» закуповує газ у ПАТ «Укргазвидобування», з травня 2019 р. ціна закупівлі газу складатиме 7 184,8 грн./1 000 куб. м (згідно з пунктом 6 Постанови від 19 жовтня 2018 р. № 867 [5]). НАК «Нафтогаз України» може (й повинен) скористатися сприятливими ціновими ринковими умовами на європейських ринках та здійснювати закупівлі за кордоном (імпорт газу). При цьому виникає ситуація надлишку газу для виконання спеціальних обов'язків. Проте попередні уряди неодноразово заявляли про необхідність створення державного резервного фонду природного газу. Нині наявні передумови для його створення, тобто доцільним та своєчасним є урядове рішення про створення такого фонду. Для цього у фінансовому плані НАК «Нафтогаз України» необхідно передбачити можливість витрат на створення такого фонду. Активна місткість газосховищ в Україні становить близько 31 млрд. куб. м, останніми роками максимальне заповнення газосховищ склало 14–15 млрд. куб. м (станом на 13 березня 2019 р. в підземних сховищах газу зберігаються 9,17 млрд. куб. м газу), з урахуванням цього обсяги резервного фонду газу можна окреслити в 10 млрд. куб. м. Це дасть змогу забезпечити високу надійність постачання газу в країні та мати певні впливи на внутрішні ціни на природний газ за різких цінових коливань на європейських газових хабах. В урядовому рішенні про створення такого фонду детально визначаються засади його функціонування. Оскільки термін дії Постанови від 19 жовтня 2018 р. № 867 [5] спливає 1 травня 2020 р., то її дію доцільно продовжити до створення державного резервного фонду у визначених розмірах, що можна буде вважати кінцевим терміном покладення спеціальних обов'язків.

Ще важливішим питанням є ефективність державного регулювання державних газовидобувних компаній. Якщо уже відзначено, ціна на природний газу на біржах США нині складає близько 100\$/1 000 куб. м, в РФ регу-

льована ціна на газ «Газпрому» для промислових споживачів (з транспортуванням) не перевищує 75\$/1 000 куб. м. Водночас приріст видобутку природного газу у США за 2018 р. склав 10,9% (84 млрд. куб. м), а в РФ – 4,9% (34 млрд. куб. м). Основна українська газовидобувна компанія ПАТ «Укргазвидобування» (74% видобутку в Україні) збільшила видобуток на 1,3% (на 0,2 млрд. куб. м) при ціні продажу 4 849 грн./1 000 куб. м (з 1 травня 2016 р.) та 6 235,5 грн./1000 куб. м з 1 листопада 2018 р. В ЗМІ керівництво компанії наводить низку об'єктивних та суб'єктивних причин повільного зростання видобутку (складність дозвільних процедур, саботаж органів місцевої влади, невчасні розрахунки за поставлений газ тощо), але однією з основних причин X-неефективність.

X-неефективність (X-inefficiency) в економіці – це відмінність між ефективною поведінкою фірм, передбачуваною економічною теорією, та їхньою реальною поведінкою, яка спостерігається. Таке коротке визначення наведено у Вікіпедії. На ринках з досконалою конкуренцією X-неефективність, як правило, не виникає, тому що кожна менш ефективна фірма елімінується ринковими механізмами в довгостроковому періоді. X-неефективність виникає переважно в закритих економічних системах, зокрема природних або штучних монополіях. У вітчизняній нафтогазовій галузі присутні чинники відносної монополії державних газодобувних підприємств та пострадянські методи управління галуззю як закритою системою. Джерелами X-неефективності можуть бути як недостатнє інвестування, так і надлишкове інвестування. До недавнього часу для вітчизняних підприємств було характерним недостатнє або навіть повністю відсутнє інвестування, як наслідок, відбувалось отримання неінвестиційного доходу, характерного для такого виду X-неефективності. Оскільки X-неефективність – відмінність між ефективною та реальною поведінкою, то необхідно окреслити, що ефективна поведінка – це прибутково орієнтована поведінка, яка насамперед спрямована на оптимальний прибуток з інвестицій. В реальності в нафтогазовій галузі ми маємо ренто орієнтовану поведінку, де отримання

прибутку відбувалось та відбувається не через механізми інвестування, що зумовлює відсутність мотивації до інновацій, зниження витрат та інші негативи, притаманні X-неефективності. Слід відзначити, що ренто орієнтована поведінка притаманна не тільки підприємствам галузі, але й уряду, оскільки уряд збільшує прибутки шляхом зниження рентної плати, фіксуючи збільшення ціни на природний газ. Ренто орієнтованій поведінці також притаманне створення штучних бар'єрів (захист права привласнення ренти), зокрема непрозорість ліцензування, дозвільних процедур тощо, що зумовлює не тільки несприятливий інвестиційний клімат, але й недовіру іноземних інвесторів. Навіть з першої десятки найбільших нафтогазових компаній з їхнім потужним фінансовим, технологічним, організаційним потенціалом ніхто не ризикує розпочати реальну діяльність в Україні.

З відкритих компанією ПАТ «Укргазвидобування» джерел доступна річна інформація за 2017 р. Основні річні показники такі: чистий дохід становить 75,1 млрд. грн., чистий прибуток – 30,5 млрд. грн., валовий прибуток – 42,1 млрд. грн., операційні витрати – 35,5 млрд. грн., зокрема інші операційні витрати (основна складова рентна плата) – 23,41 млрд. грн., основні засоби – 93,0 млрд. грн.

Рентабельність ПАТ «Укргазвидобування» (відношення чистого прибутку до доходу) складає 40,6%. Для провідних 15 світових нафтогазових компаній відношення чистого прибутку до доходів 2015–2017 рр. складає в середньому 8–10%. Проте за таких позитивних фінансових показників компанія не демонструє належного зростання показників видобутку. Очевидно, що необхідно вдосконалити управління ефективністю інвестиційної діяльності державної компанії ПАТ «Укргазвидобування» (необхідно відзначити, що вказана проблема притаманна більшості державних компаній). Проте важливо не тільки забезпечити приріст видобутку газу, але й визначити те, якою ціною він досягається, тобто критично важливим є показник рентабельності інвестованого капіталу. Планування такого показника є можливим на основі показників ефективності

інвестиційних проектів, які реалізуються або будуть реалізуватися компанією. Звичайно, можна вдосконалювати наявні державні процедури розгляду та затвердження інвестиційних проектів державних підприємств, але не менший ефект можуть забезпечити прозорість діяльності компанії та залучення зацікавлених сторін до формування й оцінювання таких проектів. Для цього необхідно насамперед забезпечити прозорість та відкритість компанії, тобто вільний доступ усіх зацікавлених сторін, зокрема експертних та громадських організацій, до актуальних звітних документів та оперативної інформації, а також техніко-економічних обґрунтувань інвестиційних проектів, які реалізуються компанією. Це забезпечить незалежні оцінки, пропозиції, дискусії щодо технічної, економічної ефективності інвестиційних проектів компанії, як наслідок, підвищення якості та ефективності проектів. Також компанія може проводити конкурси інвестиційних пропозицій та проектів серед своїх підрозділів, залучати проектні, наукові та інші організації до конкурсу з відбору та формування найбільш ефективних проектів. Такі дії будуть удосконалювати та стабілізувати інвестиційну політику компанії, відповідно за зміни вищого менеджменту газовидобувної компанії вона не буде суттєво змінюватись, а ефективність менеджменту та компанії буде оцінюватися за здатністю менеджменту забезпечити визначені показники ефективності інвестицій. Урядом проголошений курс на енергонезалежність, тому ефективні проекти компанії повинні мати певні державні пріоритети щодо фінансування, тобто значну частину чистого прибутку уряд може відповідним рішенням дозволити компанії спрямувати на фінансування інвестиційної програми. Як уже відзначено, відповідним рішенням уряду доцільно частину прибутку НАК «Нафтогаз України» спрямувати на формування державного резервного фонду природного газу. Чіткі та незмінні правила порядку, порівняно висока дохідність інвестицій у державному секторі газової галузі повинні визвати інтерес іно-

земних та вітчизняних інвесторів, оскільки наявність значних запасів природного газу, особливо сланцевого газу, разом зі стабільними правилами порядку та потенційною прибутковістю мають стати привабливими як для іноземних, так і для вітчизняних інвесторів.

Висновки і пропозиції. У статті наведені основні типи цінових механізмів реалізації природного газу, досліджено рівні цін на основних регіональних ринках газу, а саме у США, Російській Федерації, на німецькому газовому хабі NCG, кордоні України з ЄС (Словаччина), а також внутрішні ціни на природний газ для побутових споживачів в Україні. Показано, що нині ціна закупівлі на європейських газових хабах є меншою, ніж ціни для побутових споживачів в Україні. Відзначено, що доцільно не змінювати визначений урядом України порядок ціноутворення на цьому сегменті газового ринку, а проводити закупівлі газу на європейських хабах за відносно низькими цінами, створювати запаси газу країні. Доцільно таку діяльність затвердити урядовим рішенням зі створення державного резервного фонду природного газу, який суттєво підвищить надійність постачання газу всім категоріям споживачів, а також забезпечить відносну стабільність цін за їх різких коливаннях на європейських та інших ринках. Також відзначено недостатню ефективність інвестиційної діяльності компанії ПАТ «Укргазвидобування» НАК «Нафтогаз України», її основні причини та можливі шляхи з підвищення ефективності інвестиційної діяльності компанії. Формування ефективних ринкових механізмів у газовій галузі обумовлює умови розвитку підприємств державного та недержавного секторів галузі, а також залучення до галузі іноземних та вітчизняних інвесторів.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вдосконалення з урахуванням наведених аспектів практичних основ реалізації інвестиційної політики в газовій галузі для забезпечення більш ефективного управління газовою галуззю та формування основ енергонезалежності країни.

Література:

1. Про ринок природного газу : Закон України від 9 квітня 2015 р. № 329-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/329-19> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Дзьоба О. Особливості ціноутворення на регіональних ринках природного газу. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2009. № 4 (22). С. 14–21.
3. Маркевич К., Омельченко В. Ціноутворення на енергетичних ринках: досвід ЄС та України : аналітична доповідь. Київ : Заповіт, 2016. 56 с.
4. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини у перехідний період) : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2015 р. № 758 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2015-п> (дата звернення: 20.03.2019).
5. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2018 р. № 867 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2018-п> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Цены на газ на мировых биржах // Мінфін : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/markets/gas> (дата звернення: 20.03.2019).
7. Обутверждении оптовых цен на газ, добываемый ПАО «Газпром» и его аффилированными лицами, реализуемый потребителям Российской Федерации (кроме населения и потребителей Российской Федерации, указанных в пункте 15.1 Основных положений формирования и государственного регулирования цен на газ, тарифов на услуги по его транспортировке и платы за технологическое присоединение газоиспользующего оборудования к газораспределительным сетям на территории Российской Федерации, утвержденных постановлением Правительства Российской Федерации от 29 декабря 2000 г. № 1021) : Приказ Федеральной Антимонопольной службы от 3 августа 2018 г. № 1087/18 // Веб-сайт системы Гарант. URL: <http://base.garant.ru/12121555/#ixzz5hzFlgulm> (дата звернення: 20.03.2019).
8. Біржові котирування. Природний газ // Веб-сайт Української енергетичної біржі. URL: <http://www.ueex.com.ua/exchange-quotations> (дата звернення: 20.03.2019).
9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / пер. с англ. Москва : Фонд экономической книги «Начала», 1997. 180 с.

Аннотация. В статье приведены основные типы ценовых механизмов реализации природного газа, исследованы уровни цен на основных региональных рынках газа, а именно в США, Российской Федерации, на немецком газовом хабе NCG, границе Украины с ЕС (Словакия), а также внутренние цены на природный газ для бытовых потребителей в Украине. Показано, что сейчас цена закупки на европейских газовых хабах является меньшей, чем цена для бытовых потребителей в Украине. Обоснована целесообразность создания государственного резервного фонда природного газа. Очерчена X-неэффективность государственных газодобывающих компаний. Предложены пути повышения эффективности инвестиционной деятельности государственных газодобывающих компаний, в частности путем обеспечения прозрачности и открытости деятельности компаний, привлечения всех заинтересованных сторон к формированию и оцениванию инвестиционных проектов.

Ключевые слова: цены на природный газ, региональные газовые рынки, бытовые потребители, добыча природного газа, X-неэффективность, инвестиционный проект.

Summary. The article presents the main types of pricing mechanisms for the sale of natural gas and examines the price levels in the main regional gas markets: in the USA, Russia, the German gas hub of the NCG, on the border of Ukraine with the EU (Slovakia), and domestic prices for natural gas for residential consumers in Ukraine. It is shown that at present the price of purchases at European gas hubs is less than the price for household consumers in Ukraine. The expediency of creating a state reserve fund of natural gas has been substantiated. This will ensure high reliability of gas supplies in the country and have a certain impact on domestic prices for natural gas in case of sharp price fluctuations at European gas hubs. The decision of the Government of Ukraine to equalize prices for a household and industrial consumer is correct and in line with European principles. “Single” price for natural gas that is the determining parameter, which potentially provides opportunities for domestic consumers and foreign suppliers to access the gas market. Investigated the production and growth of gas production in the United States, the Russian Federation and Ukraine. Low growth rates of natural gas production in Ukraine have been noted, and one of the reasons is the X-inefficiency of state-owned gas companies. It has been proven that with positive financial indicators, the state-owned company “UkrGasVydobuvannya” does not demonstrate a proper increase in production rates. Therefore, it is necessary to improve the management and control of the efficiency of investment activities. It is important not only to ensure an increase in gas production, but profitability indicators of the invested capital are critically important. Planning of such indicators is possible based on the performance indicators of investment projects that are being implemented or will be implemented by the company. The ways of increasing the efficiency of investment activities of state-owned gas producing companies have been proposed, in particular, by ensuring the transparency and openness of companies and involving all interested parties in the formation and evaluation of investment projects.

Keywords: natural gas prices, regional gas markets, household consumers, natural gas production, X-inefficiency, investment project.